

Teázó rendőrök egy magánképtár árnyékában

Saffer Pál

Sütött a nap és vasárnap délelőtt volt. A csendbe néha süketen, néha jólesően harangszó kondult. Közele és távoli harangszó, mintha a Dunáról hozta volna a csipős, acélos hűvösségében is barkák bársonyát ígérő januári szél.

— Gyere velem képet nézni — mondta Jóska és én rábólintottam, pedig valójában nem adtam volna ezt a napsugaras, szeles, vért ajzó, ifjító, csendet és harangszót görgető téli délelőttöt a világ minden festményéért együttvéve.

Elindultunk. Kopogtatásra egy sokablakú sorokház valamelyik ablakán kinyúlt egy öreg asszonykéz és kiadta a kapukulcsot. Azután egy pillanatra mindent elborított a homály:

Igy épült valamikor Bácskában minden vidéki úriház. A hosszú, fedett, sötét és hideg kapualj most az út végén, úgy látszik, rendeltetésére talált. Hosszában elférnek: a sok ízléstelen színes üveggel borított kredenc és szekrény, az ócska, felesleges székek és asztalok, a Páris, Nizza, London, Róma és Berlin hotelcímkéivel díszített megfáradt öreg bőröndök, egy alkonyatbahajló, zátonyrafutott élet minden haszontalan limlomja. Ócskásnak nem kellene, s a tűzbe vetni őket kár, mert megkopott testükön talán egy kéz tapintását őrzik, s vaksi üvegszemekkel tanúi voltak talán egy kedves pillanatnak...

S most ijesztően eltorlaszolja a sötét bejáratot.

Az ajtóban mosolygós, hervadt öregasszony állt:

— Örülök, hogy eljöttek. Mindig szerettem az okos emberek társaságát. Én voltam a magam korában Bácska egyik leggazdagabb eladó-lánya, de azért mindig tanultam, nyelveket, zenét, mert szerettem, kérem, a művészetet és a tudományt. Érdek nélkül, l'art pour l'art. De üljenek le, foglaljanak helyet, csak beszéljek itt, ahelyett, hogy leülteném magukat...

* * *

A mély régi fotójból jól látni a szobát. Faragásos szekrények, magastámlás székek, nagy, súlyos ebédlőasztal, hevero, kisasztalka, íróasztal, zsuroltan, mintha hat szoba bútorából válogatták volna össze. A falakon mindenütt képek. Tökéletes egyenjogúságon keveredik itt kincs és szemét.

— Hozok maguknak valami harapnivalót — mondja a szürke öreges szempár tulajdonosa és kitipeg.

Jóskára nézek és riadás kél bennem az elvesztett napsütés után, de Jóska csak int, hogy maradjak.

— Tessék, kostolják meg, magam sütöttem. Többek között diplomált cukrász is vagyok. Bármilyen gazdag voltam is, mindig dolgoztam. Megboldogult férjem is ezt becsülte bennem. Igazi gentleman volt a férjem. Akarják, hogy elmondjam, hogyan ismerkedtem meg vele? Kész regény...

* * *

Két nagy kép lóg szemben a falon. Mind a kettőn a tenger. Az egyik szürkés tónusú, a másik vad kék, mint valami turistacsalogató prospektus. Az öregasszony azt mondja, hogy ezt szereti jobban, mert ez a tenger igazi színe.

Ki hogyan látja. En láttam alkonyatkor, amikor vörösös volt és szürke. A szálló parkjában akkor két fiú ült csak és két lány. Az egyik fiúnak gitár volt a kezében és énekeltek. Azután a bejárathoz kanyarodott egy fekete „Buick”, kiszállt belőle egy Lady és egy Gentleman (vagy fordítva volt, már nem emlékszem), odamentek a fiatalokhoz és leültek szembe velük.

A fiatalok tovább énekeltek. Amikor befejezték, felállt a Lady és a Gentleman, diszkréten tapsoltak, a libériás sofor kinyitotta előttük az ajtót, és a fekete „Buick” hangtalanul, ahogyan jött, elkanyarodott a bejárat elől.

Jól emlékszem, a tenger akkor határozottan szürke volt.

* * *

— Úgy kezdődött, hogy engem tizenkilencben Pesten talált a fehér terror. Haza akartam jönni, mert itt volt a vagyonom. Beutazási engedélyért mentünk, és ő volt akkor az SHS budapesti képviselője. Ott ismerkedtünk meg. Tudják, nagy dolog volt az akkoriban, hogy egy fiatal úrlány... egyszerűen shoking, ahogy az angolok mondják. De én mindig józan gondolkodású és demokrata voltam. Én például nem szerettem az üres lipótvárosi társaságot. A kommün alatt volt egy ismerősünk, egy rendőrtiszt, gyakran járt hozzánk, ezt csak azért említem, mert miatta fenték rám a fogukat a fehér terroristák. Amikor azután egy éjszaka értem jöttek, sikerült telefonálnom Péronak, és ő jött is azonnal tizenkét szerb katonával és megmentett. Képzelmék, kijelentette, hogy a menyasszonya vagyok, pedig akkor még nem is voltam az...

* * *

A heverő fölött egy francia festő képe lóg a falon. Az egész kép csupa zöld és arany-szín napsütés. Nincs benne éj és rémület. Odakünn is süt a nap. Egy fénynyaláb belopakodott az ablakon és lassan észrevétlenül kúszik a karosszék támláján az arcom felé.

Valaki mesélt nekem egyszer Orgoványról, szadista gyilkosokról, vérgőzös ájult éjszakákról, amelyeken nem tudott áttörni az élet reménysege, ártatlan asszonyok sikolyáról, akiknek beteljesült a sorsuk, mert sem SHS, sem más gentleman nem volt a vőlegényük. Pedig állítólag csak egy erősebb szavukba került volna az entente-gentlemeneknek. De, úgy mesélik, én nem tudom, a diplomáciai karnak akkoriban sürgős vadászata volt. Elvégre a nyulak vére nem fröcsköl a lelkiismeretig.

Jó tudni, hogy volt legalább egy, akire egy asszony úgy emlékezik, hogy nem ment el vadászni.

***

Így lettem én kérem Krstić Pero menyasszonya. Otthagytuk Budapestet és itt Beográdban megesküdtünk. Később állandóan a külföldet jár-tuk, a férjem diplomáciai szolgálatban volt, ide csak nyaranta jöttünk el néha — ki a tanyára. Így volt ez egészen addig, amíg Stojadinović nem került hatalomra. Akkor felszólították a férjemet, hogy nyilatkozzék a kormány mellett és amikor ezt megtagadta, nyugdíjazták...

***

A napsugár most már arcomig ér, süt, perzsel. Gyönyörű lehet odakünn. Még két sajtos sütemény maradt a tálcán, egyikünk sem nyúl utána. Helyet kell cserélnem, mert megvakulok. Így legalább nem nézem tovább azt a három szörnyű mázolómat a ruhásszekevény fölött és nem töröm tovább a fejem azon, hogy hogyan kerültek ide.

Arra a választásra pedig én is emlékszem, igaz, már kissé homályosan. Sötétedő őszi, vagy koratavaszi délután volt, amikor a szomszédban egy orosz emigráncsaládnál a rádió hangosan bömbölte a választási eredményeket. Az apám az udvaron állt a barackfa alatt és Vragelről dörmögött valamit az orra alatt. Később hallottam, hogyan jártak egyesek, akik nem nyilatkoztak az új kormány mellett. Nem nyugdíjazták őket. En utána még sokáig törtem a fejem, hogy miért emlegette az öreg Vragelt a barackfa alatt, de nem mertem tőle megkérdezni. Később magamtól is rájöttem...

***

— Már annyi újságírónak elmondtam az életemet, de még egyik sem írta meg. Pedig igazi kálváriánk csak akkor kezdődött, amikor bejöttek az ejtőernyősök. Az itteni emberek, akik ismertek bennünket, nem bántottak volna. Szerettek. Volt itt egy szolgabíró, az kijelentette, hogy amíg ő itt van, a hajunk szála sem fog meggörbülni. Később leváltották. Akkor ide-raktak a sarokra egy rendőrt, annak az volt a feladata, hogy bennünket figyeljen. Ősz volt, esett az eső és úgy megsajnáltam szegény embert... Küldtem neki a szakácsnőtől egy csésze teát. Én mindig jószívú voltam. Azután majdnem elcsapták a tea miatt.

És képzeljék, később elvittek bennünket Sárvárra. Amikor vittek, megkértem őket, hogy álljanak meg egy ismerős orvos háza előtt. Képzeljék, kijöttek, pedig akkoriban az veszélyes dolog volt, és magukhoz vették a gyerekeinket. Mikor megérkeztünk Sárvárra, az átvételi irodában legnagyobb meglepetésemre az én rendőröm fogadott. Azt mondta: Tudom én, hogy maga ártatlan, ne féljen semmit, amíg engem lát. Este hoztak pokrócokat, kenyeret, konzerveket, vajat. Jaj, tudja, ott Sárváron remek vaj van. És tudják, hogyan szabadultam ki onnan?

Tudt nekünk egy szegény ismerősünk. Amikor megnősült, mondom én a Peronak, te Pero, segítsünk mi valahogy ezen az emberen. Kitaláltunk neki egy állást: rábíztuk a budapesti házaink központi fűtésének felügyeletét. Rendes ember volt, hamarosan önállósította magát, vagyont is szerzett a vízvezeték és központi fűtés szakmával. Amikor meghallotta, hogy bezártak bennünket, összeköttetésbe lépett Szálasi szeretőjével. Nem tudom, mennyit fizetett neki, de egy szép napon megjelent Sárváron a nő, az irodában a nyakamba ugrott, persze én azonnal feltaláltam magam, megöletem és a fülembé súgta, hogy három nap múlva szabadon engednek. Így is volt. Sajnos, haza már nem jöhettünk, mert ide néhány nap múlva bejöttek az oroszok és így Budapesten át kellett még élnünk az ostromot...

Oldalt a falról Pero képe néz le rám életnagyságban, Paja Jovanović műve, de befejezetlen.

Én nem jártam Sárváron, csak Cegléden, meg Aszódon, és nem tudom, hogy milyen volt ott a vaj. A háború után jártam az auschwitzi múzeumban, hallottam mesélni Ravensbrückről és Buchenwaldról, és most már nem tudom, mi a szörnyűbb, illetve, hogy mindezek után van-e még egyáltalán felmérhető értelme ennek a szónak, hogy „szörnyűség”. Hiszen csak Auschwitzban négy millió olyan volt, aki nem küldhetett a szakácsnőtől a rendőrnek teát és nem bízhatta rendes emberre házaiban a központi fűtés felügyeletét. Közöttük volt az apám és az anyám. És most már nincsenek.

Úgy látszik, mindenki magánosan hordozza a saját borzalmát. Talán ezért is születhetett ennyi borzalom a világon...

* * *

— Egyék meg ezt a süteményt. Van még, ha elfogy. Mikor rendeznek megint képkiallítást, Józsi? Ha kell, adok ismét képet szívesen. Maga olyan kedves, jó ember. Tudja, azt a képet, amit levitt Noviszádra, olyan szépen rendbehozták. Kár, hogy nem engedik kiszállítani. Ha ismét Noviszádra megy, elvihetné azt a másikat is. Magára hallgatnak ott a műemlékvédő intézetben. Hátha megengedik, hogy azt küldjem Amerikába. Elvégre nekem is élnem kell valamiből...

* * *

Odakünn delet harangoztak. A nap már teljes erővel betízött az ablakon és pászttájában aranyszín porszemek csillogtak. Jóska elhúzta a száját és készülődőtt.

— Megyünk? — villant rám és nem válaszolt az öregasszonynak.

— Ne menjenek még, hova sietnek — fogott le egy csontos, öreg asszonykéz. — Azt még nem is mondtam — magát ez bizonyára érdekelni fogja —, levelezek egy neves angol regényíróval. Képzeld, elküldte a könyvét és engem hatalmazott fel egyedüli fordítójául. Már le is fordítottam a könyvet, csak kiadót nem találok. Zágrebben él egy unokatestvéremnek a rokona: Kovačević Ivan, nem ismerik? Pedig irodalmi körökben ismert név. Elküldtem neki a kéziratot, de nem tudta elhelyezni sehol. Mondják, ott maguknál Noviszádon nem lehetne valamit tenni?

Zavartan vállat vontam.

— Köszönjük a finom süteményt — mondta Jóska.

— Kár, hogy nem lehet semmit tenni, pedig olyan szép regény...

— Nézzék, mennyi bútor hever itt künn, csupa antik dolog — próbálkozik a folyosón még egyszer az öregasszony. — Nem lehetne ezt valahogy eladni?... No, jöjjenek el máskor is. Szívesen látom magukat...

* * *

A félhomályból még búcsút intettek a londoni, párizsi hotelcímkek, azután az ablakon kinyúlt egy kéz és visszavette a kapukulcsot.

Dél volt. A Duna felől még melegebben, még tavaszízűbben fújt a szél. Jóska hallgatott.

— Miért hallgatsz? — kérdeztem.

— Nem vagyok se teázó rendőr, sem gőzfűtésfelügyelő — morogta.

— Én sem — mondtam —, csak annak nézett. De azért a festmények szépek.

— Szépek — morogta ismét kedvetlenül.

Már a harmadik utcában jártunk, amikor hirtelen felnevetett:

— Odanézz! — mondta és egész karjával előre mutatott.

Milicista állt a sarkon és arcát hunyorogva fűrésztötte a ragyogó napsütésben...